

Het geheim van Oosterwierum

Colofon

ISBN: 978 94 6365 755 6

1e druk 2025

© 2025, Catharinus van der Werf

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Foto auteur: Niels Westra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Het geheim van Oosterwierum

Catharinus van der Werf

*Opgedragen aan de mannen en vrouwen van LO-rayon 102
en mijn lieve broer Douwe*

Voorwoord

‘Jij hebt de oorlog niet meege-
maakt!’ zei mijn vader opeens en
hij keek er nog boos bij ook. Dat
was in mei 2007, zo’n twee weken
voor hij overleed. Ik wist niet wat
ik hoorde. Mijn vader, die eigen-
lijk nooit over de oorlog praatte en
opeens over die oorlog begon! Een
dag later vroeg ik waarom dit no-
dig was, pa had toch niet zó veel
beleefd, of wel soms? Er was na-
tuurlijk de grote spanning rond het
moment dat pa, in zijn functie als
marechaussee, de Haagse student
Wik Jalink hielp onderduiken in

Folkert van der Werf; september 1946

Leeuwarden, waarna pa toen zelf
ook moest onderduiken. En later nog een keer, toen pa in een knok-
ploeg zat en tijdens een razzia in Bakhuizen werd gearresteerd omdat
de Duitsers twijfelden aan zijn persoonspas. En waarbij hij toen alleen
kon ontsnappen door de Duitse soldaat die hem bewaakte slim en vast-
beraden uit te schakelen. Maar verder, het was toch niet zó gevaarlijk
en pijnlijk geweest dat pa daar opeens over moest beginnen, of wel
soms? ‘Ja, ja, dat had niet gemoeten’, iets dergelijks mompelde pa een
beetje mopperend daarna als excuus. Maar het was me toen wel dui-
delijk, blijkbaar speelde die oorlog een grotere rol dan we ooit dachten
en kwam dat verleden op dat moment, zo dicht bij zijn naderend einde,
opeens weer vol naar boven.

Later, op pinkstermaandag, twee dagen voor zijn overlijden, namen wij,
zijn zeven kinderen, afscheid van pa omdat hij voelde dat het niet lang
meer zou duren, hij voelde op dat moment zijn benen al niet meer. De
pastoor zegende hem en daarna wilde pa nog iets over de oorlog op-
biechten, dat hoorde mijn oudste broer Douwe per ongeluk, maar de

pastoor zei: ‘Ik wil het niet weten, het is goed zo.’ Dat vond ik wijs van de pastoor en ik was blij met zijn reactie. Vooral ook omdat Douwe anders misschien dingen had gehoord die hij zo dicht voor de dood van zijn vader liever niet wilde weten. Twee dagen later, de laatste avond van zijn leven, was ik bij hem en hielp hem die avond, en daarna viel hij in slaap. En in zijn allerlaatste slaap in zijn laatste avond hoorde ik hem zes keer in zijn dromen zeggen: ‘Wat was het mooi, wat ben ik dankbaar.’ De volgende ochtend, zeven uur later, overleed hij in het bijzijn van zus Mieke. Mijn vader overleed op een manier, die iedereen zich wel wenst. Hij had ogenschijnlijk lang en gelukkig geleefd en leek in vrede met alles wat hem overkwam in zijn leven en daar hoorden de gebeurtenissen in de oorlog bij. Gebeurtenissen waarover hij, zo leek het, geen trauma’s had opgelopen en die hij maar gedeeltelijk met ons deelde. Hij vertelde ons niet alles, maar dat wisten we toen nog niet, we hadden geen idee wat hij verder nog in de oorlog allemaal beleefde.

Maar toch had hij eerder al iets laten blijken van zijn verleden. Rond de meidagen van 1995 werd op TV de documentaire Shoah, die ik eerder al in de jaren tachtig had gezien, herhaald. Hierin vertellen Joden uit heel Europa over wat ze meemaakten tijdens de Tweede Wereldoorlog. De meest gruwelijke en schokkende verhalen werden hierin verteld. Ik praatte er met pa over door de telefoon, over hoe verschrikkelijk die tijd was. Dat was de keer dat pa mij opeens vertelde dat ‘hij in Westerbork had gezeten’. Ik was verbijsterd en vroeg hem waarom hij dat nooit eerder had verteld en of pa nog meer niet had verteld en voelde me een beetje als een van die velen, wiens vader of moeder ‘er niet over praatte’. ‘Je denkt toch niet dat ik dat graag vertel? Ik voel me overigens niet schuldig of zo, maar ik ben er zeker niet trots op, ik had gewoon geen keus’ en zo was het natuurlijk ook. De enige andere keus leek onderduiken, maar omdat pa toen nog te bang was en het niet heel duidelijk was wat er precies met de Joden gebeurde, koos pa ervoor om een paar maanden door de Duitsers gedwongen als marechaussee te helpen onrust buiten het kamp te houden. Dat was in april 1943, net voor de meistaking, en dat deed hij pas nadat ook de pastoor in Oosterwierum had gezegd wat hij ervan

dacht: ‘Als jij niet gaat, dan moeten anderen en als jij daar bent, dan kun je ze wellicht helpen.’

Ik hoorde later van broer Sjoerd dat pa tijdens de koffiepauzes in Wervershoof met politie-collega Mooij uit Zwaagdijk, in de jaren zestig en begin jaren zeventig, wel over Westerbork praatte. Ze hadden elkaar daar in de paar maanden dat pa daar was, ontmoet. Verder praatte pa vast ook met zijn chef, Meindert Attema, wel over de oorlog. Die maakte ook van alles mee, in zijn geval in Woudsend, zuidwestelijk van Sneek. Dat praten met zijn collega’s was vast een soort van verwerking. Daarnaast was het lezen over de oorlog, via de boeken van Lou de Jong, die pa meteen verslond zodra ze uitkwamen, vast ook een vorm van verwerking. Immers, door meer te weten, kon hij het beter begrijpen. Maar pa praatte met ons nauwelijks over de oorlog, misschien vond hij dat hij ons daar niet mee moest belasten, of was het te moeilijk. Er waren alleen af en toe woorden als ‘oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt’, woorden die ik als wijs zag, maar waarvan ik me vaak afvroeg waarom hij dat eigenlijk zei en waarover ik toen nog niet wilde nadenken. Verder werd er thuis eigenlijk nauwelijks over de oorlog gepraat. Daarom dacht ik dan ook vaak: misschien heeft pa gewoon verder niks beleefd.

Tot broer Douwe zei, nadat pa klaar was met zijn grote hobby, het zoeken naar en schrijven van het familieverhaal ‘*De katholieke familie Van der Werf uit IJlst*’, dat pa ons eigenlijk ook nog iets moest vertellen over de oorlogsjaren. En toen schreef pa ‘*Mijn oorlogsverhaal*’ met daarin zijn oorlogsherinneringen, onder meer die met Wik en die in Westerbork. Een ontroerend en ‘prachtig’ verhaal, waarin hij dingen vertelde die we nog nooit hadden gehoord. Ik vond het mooier dan het familieverhaal, omdat het zo veel persoonlijker was en omdat het een tijd beschrijft die nooit vergeten mag worden. En bovendien werd het ons daardoor duidelijk dat hij meer had beleefd dan we dachten.

Maar wederom vroegen we niet verder, zelfs niet over het stukje waarin pa het over ‘klein verzet’ heeft, en verderop, dat hij zich heeft laten overhalen om iets te doen voor ‘Wytse’ en tenslotte, over een

revolver die ‘in de Franse tijd en zeker in de Eerste Wereldoorlog al aftands moet zijn geweest’. En toen was het augustus 2019 en ontdekte ik dat mijn vader lang niet al zijn geheimen had verteld, want toen ontdekte ik het eerste deel van het geheim van Oosterwierum...¹

Catharinus van der Werf, zoon van Folkert van der Werf,
maart 2025, Leeuwarden

Inhoud

Voorwoord	7
1. Belangrijke gebeurtenissen in Friesland tijdens de Tweede Wereldoorlog	15
- mei 1940	15
- De jacht op de Joden	17
- Westerbork	22
- Arbeitseinsatz, de Meistaking en spontaan verzet	24
- Georganiseerd verzet en de eerste koeriers	25
- De oorlog vanaf de zomer van 1944	28
- Collaborateurs, Landwachters, NSB-ers, SD-ers en SS-ers	29
2. Begin van actief verzet van mijn vader	30
- Lucas Bunt en Wik Jalink	30
- Onderduiken in Scharnegoutum	40
3. KP-District Sneek	42
- Districtleider KP Wytse	42
- De Sneker Bloednacht	45
- Koudum	47
- Bolsward	49
- Bakhuizen	50
- Terug in Oosterwierum	54
4. LO-District Sneek en LO-Rayon 102	56
- Districtsleiders LO Sjouke, Karel I en dominee Hessel Bouma	56
- Rayonhoofd LO Tom	60
- Gemeentelijk leider LO Otto	62
- KP-er Folkert	64
- Plaatsvervangend Rayonhoofd Arjen	66
- Plaatsvervangend Rayonhoofd Hans	68
- Koerierster Ineke	71
- Koerierster Coba	73
- Koerierster Truus	74
- Koerierster Nelly	76
- Pastoor Van Oostrum en dominee Becht	78
- Dominee Bas van Gelder	80
- Dominee mr. Gerrit Daniël Boerlage	82
- De familie De Boer	84

5. Oosterwierum en omgeving	87
- Het dorp Oosterwierum	87
- Timmerfabriek Friesland	91
- Wiebe de Boer	97
- Jan Visser	101
- Lea Tropp	103
- Izak Tropp	105
- Heinz Blumenstein	107
- Sijbe en Tjeerdte de Vries-Bakker	111
- Taede en Neeltje Walma-De Hoop	115
- Wiebe en Tjitske Altenburg-Palstra	118
- Andries Steven en Iebeltje Stulp-Jeltema	120
- Romke van der Wal	122
- Beppe Kobe en de kleine boerderij	125
- Meindert de Schiffart	132
- Rintje Baarda	136
- Klaas en Geertje Dijkstra-Veenbaas	140
- Klaas en Remke Hoogma-Haringsma	142
- Joost Stoelinga	144
- Bouke en Anna Maria Kamsma-Hekstra	146
- Arjen Postuma	148
- Meer over Tom Ras	152
- Meer over Otto	158
- Joop Andringa	161
- Meer over Folkert	164
6. Zomer 1944	167
- 1 juni 1944: de arrestatie van Klaas Agema	167
- Dominee Bas van Gelder van Jorwert	169
- Dominee mr. Gerrit Daniël Boerlage	170
- Jan Evenhuis	171
- Krijn van den Helm	173
7. Najaar 1944 - januari 1945	175
- De grote kraken in Mantgum en Rauwerd	175
- De kleine kraakjes rond Oosterwierum	179
- De Overval op het Huis van Bewaring in Leeuwarden	182
- De arrestatie van dominee Boerlage	185
- Petrus Mous, Oene van Dijk, Klaas Veenbaas en de arrestatie van	

dominee Van Gelder	188
- Wiebe de Boer duikt onder in Jorwert	195
- De overval bij De Valom en de executie van 20 mannen in Dokkum op 22 januari 1945	197
8. De laatste spannende maanden	200
- Belangrijke arrestaties in District Zuidwest-Friesland op 3 en 8 februari 1945	200
- De eerste ontsnappingsactie uit de Sneker gevangenis	203
- Bontje	203
- Jackie de Wilde	204
- De inval in de Wassenberghstraat	205
- De arrestatie en ontsnapping van Jackie de Wilde	206
- Onderduiken in Tjalhuizum	210
- Onderduiken in Oosterwierum	214
- Groot gevaar	215
- Tenslotte	217
- Nog twee ontsnappingsacties uit de Sneker gevangenis	221
-- 11 februari 1945	222
-- 7 maart 1945	222
- Overval in Bozum	225
- Verraad	227
- De Post Grou	228
- Arjen de Leeuw	229
- Controle van Tom, Truus en dominee Boerlage	234
- Grietje Sinnema	235
- Oppakken van Friso in Oosterwierum	236
- André Kamsma	244
- Pieter Folkerts	246
- Truus	249
9. April 1945	251
- Begin april 1945	251
- 14 april 1945	253
- 15 april 1945	255
- Eindelijk echt de bevrijding	257
- Wik Jalink	260
- Toch nog een wraakactie	262

10.Oosterwierum en het rayon na de bevrijding	264
- Veroordeling van Tjerk Bokkes Douma	265
- De zoektocht naar het lichaam van Robert	267
- De arrestatie van Friso	269
- Frits en Hans	271
- Tom	274
- Otto	281
- Folkert	286
- Ineke	292
- Coba	294
- Truus	295
- Nelly	295
- Hans en Beppie	296
- Arjen	296
- Gerard	296
- Harry en Hantje Zijlstra	298
- Klaas Veenbaas	301
- Klaas Agema en Hendrik van Suylen	302
- Jackie de Wilde	303
- Homme	306
- Hettie	308
Dankbetuigingen	313
Nawoord	319
Literatuur	323
Bijlage 1. Briefje van Chiel Meijer Lubinski aan Meindert Kuipers	326
Bijlage 2. Kaartje van rayon 102	327
Bijlage 3. Gedicht van Truus over haar koerierswerk, november 1944 – april 1945	328
Bijlage 4. Lucas Bunt	329
Schuilnamenindex	331
Begrippen	333
Bronvermelding foto's	336
Eindnoten	340

1. Belangrijke gebeurtenissen in Friesland tijdens de Tweede Wereldoorlog

- mei 1940

Duitsland viel op vrijdag 10 mei 1940 Nederland binnen, om 04:00 uur 's ochtends. Een uur later viel al het eerste slachtoffer van Baarderaadeel en die kwam uit Bozum, twee kilometer zuidwestelijk van Oostervierum, het dorp waar mijn ouders opgroeiden. Mindert Epema was gelegerd in het dorp Obbicht, deel van de Limburgse gemeente Sittard-Geleen. Om 05:00 uur die ochtend

Overlijdensbericht van Mindert Epema.

werd in dat dorp de brug over het Julianakanaal benaderd door Duitsers in nagebootste Nederlandse uniformen. Toen luitenant Henk Nijland, die uit Winterswijk kwam, naar hun identiteit vroeg, werd hij meteen doodgeschoten. Korporaal Epema zag het gebeuren en probeerde nog de brug op te blazen door zich op de lont van de springlading te werpen, maar had geen schijn van kans en werd tijdens die poging ook doodgeschoten. Soldaat Huub Baggen uit Geleen, die tientallen meters achter de mannen de brug op was gelopen, zag nog kans een schot te lossen met zijn karabijn en sprong toen van de brug af. Hij werd tweemaal getroffen, maar zou het voorval overleven. Een aantal Duitsers op de brug werd daarna neergemaaid en anderen kropen weg achter de door de Nederlanders aangebrachte versperringen. Er ontstond een vuurgevecht dat vier uur duurde waarbij volgens ooggetuigen minstens 26 Duitse militairen sneuvelden. Daarna viel er een onwerkelijke stilte over het kanaal. Mindert Epema dus, het eerste slachtoffer in Baarderaadeel. In de *Leeuwarder Courant* van 31 mei 1940 maakten zijn ouders en verloofde zijn overlijden op 24-jarige leeftijd bekend. Daarnaast plaatste de jongerenbeweging 'it Boun fen Frysk Nasjonale Jongerein' (BFNJ)

een advertentie. Mindert woonde aan de Waltawei 4 en was in de krite Bozum² de voorzitter van die jongerenbeweging³. Tijdens de kerkdienst in de Hervormde Kerk in Bozum voorafgaand aan de begrafenis lag zijn kepie op de kist, samen met de vlag van de jongerenbeweging. Een aantal maanden later, op 10 oktober 1940, stonden in diezelfde *Leeuwarder Courant* twee mooie gedichten opgedragen aan Mindert. In het Fries natuurlijk.

Mijn vader, Folkert van der Werf, geboren in 1919 in Wolsum, was op 1 februari 1939 begonnen bij het 9^e Regiment Infanterie in Kampen. Hier kwamen de meeste Friese infanteristen. Eind augustus 1939, dus nog voor de inval in Polen, werd de algemene mobilisatie afgekondigd. Pa was daarna in de meidagen van 1940 aanwezig in Utrecht, waar hij onder meer assisteerde bij de arrestatie van NSB-ers. Op 14 mei ging zijn Regiment op weg naar Den Haag en tijdens die tocht zag hij rookwolken opkomen boven Rotterdam. In Den Haag hoorde hij dat Nederland had gecapituleerd. De mensen stonden langs de weg met tranen in de ogen en ook de dienstplichtigen kregen het vaak te kwaad. De militairen werden daarna krijgsgevangen verklaard en moesten hun wapens inleveren. Geleidelijk kregen de mannen meer vrijheid en mochten ten slotte weer naar huis en toen kwam de rust weer terug in Nederland. Zo leek het tenminste. Pake en beppe, die natuurlijk wisten van de dood van Mindert Epema, konden eindelijk weer opgelucht ademen. Hun zoon en ook nog hun schoonzoon Gerben Boersma, die diende in de Grebbe-linie, waren weer veilig terug. Pa kreeg vlak daarna, samen met anderen, de kans om te solliciteren bij de Rijksveldwacht, de marechaussee, eigenlijk de Koninklijke, maar dat Koninklijke mocht toen al niet meer. In september 1940 begon mijn vader aan de opleiding bij het Wapen der Marechaussee in Apeldoorn⁴. Ene Gerben Oppewal uit Oudega en zo'n vijf weken ouder dan pa, begon rond die tijd ook bij de Marechaussee. Pa zou deze Gerben tijdens de oorlog nog een aantal keren en op belangrijke momenten, zelfs tot vlak voor de bevrijding, ontmoeten. Uiteindelijk kwam pa na de opleiding, in het voorjaar van 1943, bij de groep Ferwerd en ging in de kost bij Taeke Tjalle Boersma en Aukje Tolsma, een voormalige slager en zijn vrouw, die net met pensioen waren en nog een dochter in huis hadden, Sjoukje. Ze woonden

in Blija, dichtbij Ferwerd en Dokkum. Hun zoon Jan had de slagerij in het dorp overgenomen en was daarnaast de directeur van de boerenleenbank.

- De jacht op de Joden

Tot ver in 1943 was er daarna sprake van betrekkelijke rust in Friesland. De Duitsers hadden daar ook belang bij omdat in deze agrarische provincie de voedselproductie belangrijk was en daarom moest hier de rust bewaard worden. In veel dorpen was dan ook eigenlijk nooit een Duitser te zien, het leek daardoor alsof Friesland er goed vanaf kwam. Dat leek zo, maar ondertussen waren al bijna overal in Friesland de weinige Joden weggevoerd. Er waren landelijk al vanaf 1940 maatregelen tegen Joden genomen en daarbij werd hun vrijheid stap voor stap en steeds meer door de Duitsers beperkt. De Nederlanders protesteerden ook wel en dat waren niet de minsten. Professor Cleveringa, die decaan van de Juridische Faculteit in Leiden was en opgroeide in Heerenveen, had al in november 1940 geprotesteerd tegen het uitsluiten van zijn Joodse collega's op de Universiteit. Later was er de grote Februaristaking in Amsterdam tegen de Jodenvervolging, de enige in heel Europa. In Friesland werd wel gefluisterd over wat er met de Joden gebeurde, maar dat werd, omdat het immers echt onvoorstelbaar was, vaak niet geloofd. Bovendien viel hun vervolging, omdat er maar weinig Joden in Friesland waren, daar niet echt op. Geleidelijk werden zo ook in Friesland, net als overal, de Joden meer en meer vervolgd. Vooral nadat in januari 1942 in Berlijn tijdens de Wannsee-conferentie werd besloten tot de Endlösung⁵.

In Leeuwarden waren in het centrum een aantal Joodse zaken. Dat was op de Kelders, het Naauw, de Nieuwestad en de Voorstreek. Maar specifiek in de Oude Stad, bij de Grote Kerk en rond het pleintje Bij de Put, woonden tot in de oorlog duidelijk wat meer Joden, waaronder veel orthodoxe. Ze waren daar niet in de meerderheid, maar bepaalden wel door hun aanwezigheid het straatbeeld. Dat waren vooral bakkers, slaggers en kleine ondernemers, die in kleine winkeltjes woonden. De Oude Stad werd daarom toen nog vaak de Joodse buurt genoemd, ook omdat daar de synagoge staat. Een aantal van hen hield de Joodse

traditie in stand door in groepjes aanwezig te zijn en publiekelijk lief en leed te delen. Op zaterdagmorgen gingen ze druk pratend naar de Sjoel. Verder werden tijdens Jom Kippoer, de Grote Verzoendag, volgens de Joodse traditie op straat openlijk alle ruzies bijgelegd en tijdens het Loofhuttenfeest werd achter het huis of op het platdak een loofhut gebouwd om daar gedurende een week dagelijks te bidden. Daarnaast was er in de Slotmakersstraat een badhuis voor de rituele reiniging van Joodse vrouwen en was er aan het Jacobijnerkerkhof een school waar Joodse jongens met hun keppeltjes op Thora-teksten in het Hebreeuws zaten op te dreunen.⁶ Tenslotte was er twee keer in de week een Thora-dispuut dat in die tijd in de Speelmanstraat werd gehouden⁷. Dat alles hoort bij de Joodse geloofsbelevens, zoals ook andere religies hún belevens hebben⁸. In de zomer en nazomer van 1942 veranderde dat alles. Vanaf toen waren bijna alle Joden in Leeuwarden in een paar maanden tijd verdwenen. Ook die in de Joodse buurt.

Aan de rand van deze Joodse buurt woonde Meindert Kuipers, een broer van mijn beppe Kobe van der Werf-Kuipers, die op Nieuweburen 127 een bakkerij had. Hij had voor zijn ogen zien gebeuren hoe de Oude Stad werd ontdaan van zijn Joodse inwoners. Een van zijn Joodse buren, Chiel Meier Lubinski, die ook bakker was en op Nieuweburen 133 woonde, werd als laatste Joodse bakker, samen met 60 andere Joden uit Leeuwarden, op 9 maart 1943 gedeporteerd naar Westerbork. Hij fietste eerder door Leeuwarden zonder Jodenster en een 44-jarige Leeuwarder vond dat dat niet kon en verraadde hem aan de Duitsers, waarna hij en zijn gezin werden opgepakt. Chiel schreef Meindert vanuit Westerbork een briefje (op 22 maart 1943) en vroeg of Meindert levensmiddelen wilde sturen en of hij wilde zorgen dat zijn scheerspullen met zeep en mesjes naar hem werden opgestuurd, omdat hij daar toch hoogst verlegen om zat. En of hij de groeten wilde doen aan onder meer de familie Visser en Van der Made (zie bijlage 1). Ze mochten nog even in het kamp blijven, want hun dochttertje Gusta lag in het ziekenhuis met roodvonk⁹. Een week later schreef Chiel een briefje aan de familie Van der Made, die op Nieuweburen 131 een woningbureau had en daar ook woonde. Ook hierin vroeg hij om levensmiddelen en of de familie Van der Made de groeten wilde doen aan de familie Kuipers. Chiel was

zelf oorspronkelijk afkomstig uit Polen en daar kon het volgens hem toch niet zó erg zijn¹⁰. Daarom was hij niet ondergedoken. Chiel, zijn vrouw Selma Simons en hun dochtertjes Gusta en Erna werden later in Sobibor vermoord, op 30 april 1943. Chiel had tot in 1935 op het pleintje Bij de Put 11 een bakkerij. Op dat pleintje met zo'n twintig panden, woonden toen zeven Joodse families, waaronder de godsdienstleraar. En toen kocht slager Gerson de Wilde, die schuin tegenover Chiel op Bij de Put 2 woonde, daar vast brood en kocht bakker Lubinski vast vlees bij De Wilde. Zo hielpen ze elkaar destijds als kleine Joodse ondernemers in die gezellige buurt.

Het pleintje Bijdeput met de slagerij De Wilde

Of slager Gerson (Gerrit) kon onderduiken weet ik niet, maar hij, zijn vrouw Schoontje Dwinger, hun zes kinderen, drie schoonzons, een schoondochter en vier kleinkinderen, van wie een aantal nog in Leeuwarden woonde, werden allemaal vergast, onder meer in november 1942 in het Poolse Auschwitz. Bij Gerson kon men terecht voor ‘goedkoop rundergehakt en rundvlees’, maar ook voor ‘iets fijns voor

in de snertpot'. Gerson zat vaak naast de deur van zijn winkel kippen te plukken en werd daarom door de jeugd de Kippejeude genoemd en die plaagden hem ook vaak met een kippeveertje, iets dat hij vast niet erg vond, want hij stond bekend als een vrolijke, aardige man die van grappen en grollen hield. Hij werd volgens een ander verhaal ook wel de dikke De Wilde genoemd, omdat hij best wel stevig was, en dat zou dan zijn omdat hij zich aan het begin van de Sabbath steeds vergreep aan gebakjes, die hij kocht in het snoepwinkeltje van Judik Broekhuijsen-Drielsma op Bij de Put 1, recht tegenover zijn winkel. Judik was een vrouw die er in de winkel altijd prachtig uitzag met mooie lippenstift op en haar nagels rood gelakt. Haar man was een achterneef van de vrouw van Gerson. Ook Judik, haar man Abraham en de rest van hun familie, zeven in totaal, stierven in Auschwitz. De drie families die ik hier noemde, waren maar enkele van de vele Joden die uiteindelijk in Leeuwarden ten prooi vielen aan de moordmachine van de nazi's. Van de 667 Joden in Leeuwarden overleefden slechts 121 de oorlog.

Het wegvoeren van de Joodse bevolking leidde in de Joodse gemeenschap natuurlijk tot paniek en daarnaast was er verontwaardiging bij de mensen die van alles, zoals vlees en brood, kochten in de Joodse buurt. Het leidde bij veel Leeuwarders vooral tot een soort van onverschillige gelatenheid, ook omdat zij nog geen idee hadden van wat er met de Joden zou gaan gebeuren. Verder was er in het begin nauwelijks een reactie merkbaar. Ook omdat het allemaal redelijk stilletjes gebeurde en omdat de Leeuwarders bang waren voor de gevolgen van verzet. De gezinnen werden individueel opgedragen naar het Beursgebouw in Leeuwarden te gaan of ze werden met een busje opgehaald om zich daar te registreren en verzamelen en vandaar verder met de trein naar Westerbork te reizen. Niet allemaal tegelijkertijd natuurlijk, anders viel het te veel op. Onopvallend en duidelijk heel doordacht. De huizen en winkeltjes werden daarna zo snel mogelijk door een NSB-woningbureau verkocht of verhuurd, alsof het een gewone verhuizing betrof. En toen was, maar een paar maanden later, de gezellige Joodse volksbuurt van ooit, een buurt waar altijd veel vrolijke levendigheid was en mijn moeder (1922) graag met de kinderwagen doorheen liep, niet meer. Mijn moeder werkte vanaf mei 1938 als kindermisje bij de familie De Vries,